Ա. Տարի — Թիւ 89

Չորեքշաբթի, 1 Դեկտեմբեր 1915

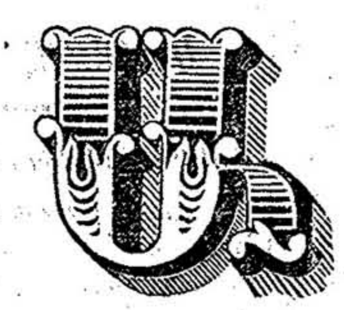
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ. Ո.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՕՏԱՐԷՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ Լորտ Ռոպէրթ Սէսիլ, արտաքին գործոց դեր-նախարարը, Հայկական կոտորածներուն մասին կառավարութեան ուղղուած հարցումներուն ի պատասխան բսած է նախ, թէ «առանց չափազանցութեան ամենադաժան երկիրի՝ աշխարհի տառապութեանց մէջ տեղի ունեցած չէ աւելի անողոք եղեռնագործութիւն մը». յետոյ, այս ռէֆորմին մեզի տուած մխիթարանքը բաւ չհամարելով՝ աւելցուցած է թէ «մեր զգացած սոսկումն ու ցաւը մեղմացնող միակ պարագան այն է որ՝ տեղի ունեցածը կրօնական շարժում մը չէ», և թէ՝ «վերջապէս Հայերուն համար կարելի մեծագոյն պաշտպանութիւնը այս պատերազմին մէջ մեր (Անգլիոյ) յաղթութեամբը կը գոյանայ (հաւանութեան նշաններ) եւ մեր գլխաւոր ջանքերը առոր պէտք է ձգտին...»

Աւելի կամ նուազ սփոփարար և աւելի կամ նուազ անմիջական պաշտպանութեան մը յոյսը մեզի ներշնչող այս խօսքերուն համար չէ՛, սակայն, որ կ'ուզեմ անդրադառնալ արտաքին գործոց ենթաքարտուղարին ճառին, զոր Թայմզի 17 Նոյ. ի թիւէն թարգմանելով արտատպած էինք Արեւի վերջին համարին մէջ.

Այդ հայանպաստ ճառը կը պարունակէ ուրիշ հատուած մը՝ որ ահաւասիկ.

«Գալով Միացեալ Նահանգներուն եւ Զուիցերիոյ Հանրապետութեան մօտ ձեռնարկի մը, աւելորդ է ըսել թէ, եթէ այս կառավարութիւններէն ոեւէ մէկը արժան դատէր ազդարարութիւններ ընել Գերմանիոյ, ոչ ոք աւելի սրտագին պիտի ողջունէր այդպիսի քայլ մը՝ քան Անգլիական կառավարութիւնը: Բայց կառավարութեան չիյնար մասնաւորել կամ նոյն իսկ թելադրել չէզոք անկախ երկիրներու կառավարութեանց այն բանը որ իրենց պարտականութիւնն է...»

Խնդիրը չէզոք պետութիւններէն և այսօր գլխաւորապէս Միացեալ Նահանգներէն ու Զուիցերիայէն մեր սպասած (?) և չստացած պաշտպանութեան վրայ է. Քանի որ, իրապէս, չենք կրնար այսօր լուրջ օգնութիւն մը յուսալ մեր և բոլոր տառապող ազգերու մեծ պաշտպաններն եղող Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն, և քանի որ Ռուսական պաշտպանութիւնն ալ իրերու բերմամբ մինչև հիմա տւոր ճիշդ հակառակ արդիւնքը տուաւ, բնական է թէ մեր նայուածքը պիտի դառնար և մեր թեւերը պիտի երկարէին դէպի ա՛յն չէզոք պետութեանց կողմը՝ որոնց ժողովուրդներուն ազատական ու մարդասիրական զգացումները գիրենք՝ մեր աչքին՝ ամենէն աւելի կը մօտեցնեն Ֆրանսացւոց ու Անգլիացւոց, այսինքն՝ ճիշդ Միացեալ Նահանգաց և Զուիցերիոյ. Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնար, մեր հաշուով, և կ'երեւի կրնար նաև Անգլիական կառավարութեան հաշուով, պաշտպանել իր գահճին ձեռքը առանձին թողուած Հայութիւնը, ըլլա՛յ բարոյական կամ ըլլա՛յ նիւթական միջոցներով. Ցայտնի է թէ երկուքն ալ ունին այդ միջոցները, Զուիցերիա՝ միմիայն բարոյական միջոցներ որոնք կրնան ազդել Գերմանիոյ և Գերմանիէն ալ Թուրքին վրայ, ու Ամերիկա՝ թէ՛ բարոյական և թէ՛ նիւթական միջոցներ՝ հաւասարապէս Թուրքին ու Գերմանին վրայ ազդող... Այդ երկու չէզոք Պետութիւններն ալ ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ ըրին մինչեւ հիմա՝ կասեցնելու համար «աշխարհի տարեգրութեանց մէջ տեղի չունեցած այս անօրէն եղեռնագործութիւնը»՝ որուն զոհերը մենք Հայերս ենք...

Երբ յիշենք թէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներն ու Զուիցերիա՝ Արեւմուտքի այն երկու երկիրներէն են որոնք ամենէն շատ Հայ տեսած, Հայ ունեցած են իրենց մէջ և սակայն գրեթէ անտարբերութեամբ կը նային մեր բնաջնջումին վրայ, պէտք է վայրկեան մը լռեցնենք այս վարմունքին մեզի թելադրած դառնադառն զգացումները և մտածենք թէ ի՛նչ բան յառաջ կը բերէ մեզի հանդէպ այս ձեռնպահութիւնը.

Մեր մամուլը այնքան յաճախ խօսած է մեզի «հայասէր»ներու մասին, անոնց մարդասիրական կամ քաղաքավարական ամենապարզ արտայայտութիւնն անգամ «հայասիրութեան» պիտակին տակ ներկայացուցած է, որ իրաւամբ կրնանք զարմանալ երբ տագնապի օրերուն զանոնք չենք տեսներ մեր չուրջը այնքան բազմաթիւ որքան յուսացեր էինք. Ինչպէս ուրիշ շատ մը բաներու՝ այս մասին ալ մենք չարաչար խաբուած ենք մեր անխղճամիտ մամուլէն, ամբո՛ղջ հայ մամուլէն, որուն այլապէս ալ մեզի հասցուցած վնասը, մերթ չահամոլ, մերթ բացարձակ տգէտ և մերթ իմաստակ խմբագիրներու միջոցաւ, անչափելի է...

Եթէ օտարներու, այս պարագային Զուիցերիոյ և Միացեալ Նահանգաց համակրութիւնը չենք վայելեր անոնց գործօն պաշտպանութիւնը յառաջ բերելու չափ, ատոր պատճառը այդ երկիրներուն մէջ բնակող Հայոց ժխտական յատկութիւնները չեն, ինչպէս կրնայ ենթադրուիլ. Հայ գաղութները, ամենուրեք, ըլլան գործաւոր, առեւտրական, հասարակ կամ ուսանող, ուրիշ ազգաց գաղութներէն ոչ թէ աւելի գէշ՝ ընդհակառակն աւելի լաւ կը բռնեն ինքզինքնին և անտեղի է մեր վրդովումը երբ օտար երկրի մը մէջ Հայու մը մէկ ոճիրը կամ խաբեբայութիւնը կը լսենք. Ատ չէ որ մեր յուսացած համակրանքը կը հեռացնէ մեզմէ.

Ազգ մը իր չարագործներովը չի ճանչցուիր, այլ կը ճանչցուի իր մեծ մարդերովը. Եղած չէ որ ազգ մը արհամարհուի ու ատուի քանի մը տխեղ մարդիկ հանած ըլլալուն համար — ամենամեծ ազգերը ամենէն շատ արտադրած են անոնցմէ — այլ միշտ եղած է որ ազգ մը յարգուի, սիրուի և պաշտպանուի ճշմարտապէս մեծ, ամբողջ մարդկութեան համար մեծ մարդիկ աշխարհի տուած ըլլալուն համար. Արդ, ո՞ւր են մեր մեծ մարդիկը ներկայ ժամանակիս, ի՞նչ խնամք, ի՞նչ հող, ի՞նչ գոյգն ջանք ունեցած ենք այս վերջին 40-50 տարուան ընթացքին զանոնք հասցնելու համար.

Ամբողջ աշխատանքնիս՝ առեւտրական, բժիշկ, փաստաբան ու երկրաչափ — քիչ մըն ալ մանկավարժ — պատրաստել եղած է, մարդի՛կ որոնք անմիջական և մեզի կամ միայն ինքզինքնուն յատուկ օգուտ մը կրնային ունենալ. Բարձրագոյն ուսումները, արուեստներն ու գիտութիւնները, անպէտ ու աւելորդ բաներ նկատուած են սկսեալ մերպատրիարքներէն ու խնամակալներէն մինչև մեր անհատ բարերարներուն կողմէ՝ 40—50 տարիէ ի վեր հանող մեր նոր սերունդներուն համար. Ամիրաները, Տիւզեան մը, Պալեան մը, Եուսուֆ մը, Նորերէն աւելի լաւ գիտէին թէ ազգը ինչո՞վ կ'ապրի ու կ'ազատի, և ըստ այնմ կը գործէին. Կրնա՞ք ըսել թէ այսօր՝ անցած - գացած կամ ապրող 10,000 վաճառականէ, փաստաբանէ, երկրաչափէ կամ բժիշկէ աւելի օգտակար չէ՞ մեզի համար յիշատակը միայն Նուպարի մը՝ որու վրայէն Հայը ճանչցած ու յարգած են Պըրայըններ ու Գրոմըրներ. Հապա եթէ մեծ գիտուն մը, նկարիչ մը, բանաստեղծ մը տուած ըլլայինք աշխարհի և եթէ անոնցմէ մէկը դեռ ապրէր այսօր, կը կարծէ՞ք որ բաւական տարբեր չէր ըլլար օտարին առջև մեր դիրքը ու մեր վայելած պաշտպանութիւնն օտարէն. Միթէ՞ Հայը ընդունակ չէր ատոր, միթէ՞ չենք հանդիպեր գպրոցներու մէջ հանճարեղ տղայոց որոնք քաջալերող ձեռքի մը բացակայութենէն և իրենց չուրջն ալ զարգացումի միջոցները չգտնելով՝ գրագիր կամ խմբագիր կ'ըլլան խսկոյն՝ երբ գրական հակումներ ունին, կամ երկրաչափ ու բժիշկ՝ երբ գիտութիւնը կը կանչէ զիրենք, ու անմրջապէս կ'սկսին ապրուստնին ճարելու...

Ցոյները իրենց անցեալին անըսպառելի ժառանգութիւնը կը շահագործեն դեռ այսօր. ժամանակակից Ցոյն մտքին Եւրոպայի առջև ներկայացուցիչներն ալ շատ արհամարհելի չեն, թէպէտ մենէ շատերը ո՛չ ան ո՛չ աս կ'ուզեն լսել և կը զարմանան թէ ինչո՞ւ Եւրոպան կը բռնէ Ցոյները՝ ընդդէմ շատ մը պատճառներու.

Ատոր գաղտնիքը պարզ է սակայն. մեր տեսած բազմաթիւ թերութիւնները ներկայացնող ժողովրդային զանգուածին վերև — որ մեր չտեսած բազմաթիւ առաւելութիւններն ալ ունի — կանգնած են և կը կանգնին Ցոյն մեծ մարդիկ զորս հասուցեր, պատրաստեր է այդ ժողովուրդը.

Իսկ մե՞ր հասուցած մեծ մարդիկը...

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՅՆԸ ՈՐ ԹԷՆԷՏՈՍԷՆ ԿՈՒԳԱՅ...

Կարդացի՞ք, «Արև»ի մէջ, նամակը Թէնէտոսի բուռ մը Ֆրանսահայ կամաւորներուն, որոնք 60 ֆրանք նուիրած էին Աղեքսանդրիոյ Հայուհեաց Կարմիր-Խաչին, իրենց օրական խեղճուկրակ «սու»երէն տաժանագինօրէն խնայուած.

Հարցումս կ'ուղղուի ընդհանուր կերպով «Արև»ի բոլոր ընթերցողներուն բայց մասնաւորապէս այն սակաւաթիւ առանձնաշնորհեալներուն, որոնք ունեւոր ըսուած բաղդաւոր դասակարգին կը պատկանին և հասարակ կամ պրօֆեսոր Հայու մը պէս՝ ազգին վիճակին վրայ քիչ շատ տեղեկութիւն ունենալու համար կը կարդան մեր ազապատում թերթը. Կը խոստովանիմ որ կարդալով այդ նամակը՝ որուն բառերը նուազ յանդիմանական էին ու պերճախօս քան իրենց ծանուցած նուէրը, ես պարզապէս ամչցայ իրենց՝ այդ առանձնաշնորհեալներուն՝ հաշուոյն. «ան քու ազնուութիւնդ է» ըսէք թերեւս հեգնաբար...

Ոչինչ գիտեմ աւելի սրտաշարժ քան այս մարդոց ինքնաբուխ ու այնքան հեռուներէն եկող այդ անսպասելի նուէրը, որ ամենաազնու հրաւէր մըն է ու սաստ մը միանգամայն. Ահա՛ երիտասարդներ, որոնք աղնիւ դատի մը սիրոյն պատրաստ են գերագոյն զոհողութեան որուն ապրող էակը կարող ըլլայ. զոհողութիւնը կեանքին՝ որ մեծագոյն բարիքն է ու ինչքը աշխարհի վրայ. Ու ի՛նչ բան մղած է զիրենք այդ անձնուրացութեան. — իրենց հայրենասիրութիւնը՝ որ մէկ կողմէն կը ցանկայ վրէժ լուծել Հայութեան աններող թշնամիէն, և միւսէն՝ սէր ու երախտագիտութիւն յայտնել անոր մեծ բարեկամներէն միոյն, ասպետական Ֆրանսային. Չէ՞նք կրնար զիրենք պարտահատոյց նկատել ազգին հանդէպ, և իրաւունք ունի՞նք բան մը աւելի պահանջելու մարդոցմէ որոնք իրենց կեանքէն ուրիշ ոչինչ ունին, և այն ալ զոհաբերած են արդէն. Բայց անոնք, գերագոյն զոհողութեան յանձնառու Հայորդիները, այդպէս չեն խորհիր. այնքան ճիշդ է, բարե՛, ոչ չատը ընել կրցողը՝ քիչն ալ կրնայ. անհունապէս մեծին կարողը՝ անհունապէս փոքրին ալ կարող է. Ֆրանսացի զինուոր, անոնք օրական մէկ սու (8 փարայ) ունին իբր վարձք. կարդացեր են «Արև»ի մէջ թէ Աղեքսանդրիա Կարմիր-Խաչ մը կայ Հայուհեաց. խանդաղատեր, յուզուեր են բարի միամիտ հոգեին՛րը, ու զրկելով ինքզինքնին, իրենց ծխելիքէն ու խըմելիքէն կտրելով — զինուորի մը համար ասկէ աւելի մեծ զոհողութիւն չի կրնար ըլլալ — 60 ֆրանք հաւաքեր են համբերատարօրէն, հարստութի՛ւն մը գրեթէ, և նուիրեր են միանուագ, իբր իրենց ոսկի սիրտէն փրթած ձայլ մը ազնուագի զգացում, գո՛ւթ...

Մեր մեծատուններն զգացի՞ն արդեօք սրտառուչ գեղեցկութիւնը այս միտքին. մտածեցի՞ն արդեօք թէ մինչ իրենք կը դժկամակին իրենց փարթամ աւելորդին մէկ տասանորդն անգամ բաժին հանել աս անժառանգ ազգին, ահա՛ մարդիկ որոնք մէկ օրէն միւսը կրնան վրայ տալ ինչ որ ունին ամենէն աւելի թանկարժէք — իրենց կեանքը — և որոնք սակայն կը խորհին թէ բան մը ևս պարտին ընել իրենց ազգին համար, ա՛յնքան խեղճ որ ամենէն խեղճին օգնութեանը անգամ պէտք ունի, այն է՝ զրկել ինքզինքնին իրենց դժնդակ գոյութեան մէկ քանի հեշ այլ որքա՛ն անհրաժեշտ հաճոյքներէն...

Հարուստնե՛ր, ձեզմէ պահանջուածը ո՛չ ձեր կեանքն է, ոչ ալ ձեր ամէն ունեցածը. Թէնէտոսի Ֆրանսահայ կամաւորներուն ձգե՛նք այդ գլխացաւական անձնուրացութիւնը. բայց միթէ անկարելի՞ բան մըն է որ քիչիկ մը խոսէք ձեր պատկառելի հարստութիւններէն, ի նպաստ ձեր տնանկ տնաւեր ազգին...

Եթէ հարիւրաւոր, հազարաւոր իսկ ոսկիներ տաք, ո՛վ մեծատուններ, գիտցէ՛ք որ հազիւ թէ պիտի կրնաք արձագանգ տալ Թէնէտոսէն եկած հնչական ձայնին, ուր բոլորանուէր զոհողութեան ոգի՛ն է որ լսելի կ'ընէ ինքզինքը...

Մ. Ս. ԿԻՒՐՃԵԱՆ

«ԵՐԱԶ ՈՒ ՎԻՇՏ»

Հեղինակ՝ ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

Վերջացող տարւոյս ընթացքին մէջ հայկական արհաւիրքներուն ազդեցութիւնը հայ հոգիներուն վրայ եղած է պէսպէս ու այլազան.

Ոմանք, յուսահատութեան անողորմ ցաւին մատնուած, տեսան անգութ ու խաւարամած երկինքի մը աշխարհիս վրայ չոքիլը ու կարգ մը փոքրիկ ու սկար զօրութիւններու հետ, մեր ազգին ալ ճմլուիլը ու անէացումը. Ոչևս բնաւ ամենեւին փրկութեան ակնկալութիւն, ոչ ևս երբեք պատառում մը վրանխ ծանրացող սատակիչ մառախուղին և երեւումը սփոփարար և ազատում խոստացող բրգուճ մը կապոյտի. Մահը, անխուսափելի. մահը՝ թշնամի սխակալ ոյժերու ձեռքով՝ ցեղի մը որ դարերով տառապեցաւ ու կը տառապի անլուր տուայտանքներ և որ այս անգամ դատապարտուած է անճիտուելու, հակառակ քաղաքակրթութեան բարձր խաչալին ծառայելու համար թափած ամէն ճիգերուն.

Ուրիշներ, արդար զայրոյթի և ցասումի նուիրական կրակէն բռնկած, չհասկնալով այս ամէնուն հնարաւորութիւնը, զէն ի ձեռին կամ ոչ, յօժարական, և արհամարհի դառն ժպիտը շրթունքներնուն, ինկան մեծ անդունդին մէջ որպէսզի եղած բանին տեսարանին անդանը խնայեն իրենց անհամբեր կուրծքին.

Ուրիշներ ալ, բիւրապատկելով իրենց հայրենասիրական կորովին բովանդակ զանձերը, ազատութեան հաւանական միջոցներու հասնելու համար, ճրգնեցան ու կը ճգնին, աշխատեցան ու կ'աշխատին, յուսաբեկ ըլլալու գաղափարին դէմ յաւիտեան սրդողած, ո՛րը իր նիւթական առաւելութիւններով, ո՛րը

իր քանին հզօր զօրութեամբը, ո՛րը իր գրիչին հմայքը իրեն ապահովող ըրած, ընդհանուր բնաջնջումէն հափշտակելու համար ինչ որ մարդկօրէն կարելի է խլել. վերակենդանացումը ապահովելու համար ժողովուրդի մը զոր կ՚ուզեն գերեզմանել կեանքէ։

Այս վերջին զասակարգին կը պատկանի Արսէն-Երկաթ։

Շատ երիտասարդ բանաստեղծը կը վերարկէ ազնուական ընտանիքներն այն մտածողներուն, որոնք ընկերութեան մէջէն արդարութեան, բարձրաթռիչ խոհանքներու, արգիլուած երազներու ու խոստուած մոռացումներու պէս կ՚ապրին. կ՚ապրին աչքերնին անդադար դէպի բարձունքները բեւեռած, անօթի մնալով մինչ ամէն մարդ կուշտ է, խանի մը, խցիկի մը. սրճարանի մը կամ ժամու բակի մը մէկ անկիւնը քաշուած, կարծես ամէն բանի և ամենուն դէմ գժգոհած, հաղիւ քանի մը ժամու գիշերային հանգիստ ճաշակելով, որուն միջոցին տակաւին երկնառաք անուրջներ կը խառնուին ճակատագրական խորհրդածութիւններու վսեմ խոյանքին, և ողջ կը պահեն իրենց լանջքին բազինին մէջ յուսոյ բոցը, նոր Վեստեան կոյսեր։

Մտածել, խորապէս մտածել տուող այս հատորին հեղինակը, որ ասկէ առաջ իր հրատարակած հրաշունչ բանաստեղծութիւններուն մէջ կը յայտնուի բարոյական սլացքներու հիացող և ջատագով միտք մը՝ մարդկային արշաւէն յաւէտ վեր, վեր բարձրացող և սաւառնող, — իր վիպակներուն և պատմուածքներուն մէջ այժմ կ՚երեւայ իբրև զգայնիկ մը որուն սրտին թելերը ուժգնապէս կը թրթռացնէ ամէն ինչ որուն կը հպի, — համայնակուլ պատերազմի մը խառնուրդին ու փոթորիկին մէջ տարուբերուող, գալարուող, վրէժելով աղբին անդին արշաւող ձի մը որ կ՚ըլլայ վերջապէս. հայրենիքի սիրովը ալիքը խըլխըլացող ժամկոչ մը. բարձրաստիճան եկեղեցական մը որուն աստուածային բանը կը տեղայ վեհաշունչ ազդեցմամբ ունկնդիրներու հոգիին վրայ որոնք ներկայ են հոկումի մը որուն կը նախագահէ. փափուկ սեռին պատկանող մեղուաջան արարածներու խումբ մը, դեռ մայր չեղած մայրական ամենէն կղկղած կաթոցի աղապատանքով պատարուն, կամ մայր ըլլալէ վերջը՝ իրենց մայրութեան պտուղները մոռցած՝ հասարակաց աղէտքին բերելու համար իրենց գթառատ ու վշտայոյզ սրտին բոլոր գանձերը, հանրային անձայրափակ վէրքին տանելու համար իրենց գորովանքին ու խնամքին անուշ բալասանը. խաչը հանուող հայրենիքին առոյգանձն անձնուրաց զաւակները որ, կատաղութեան բոցը նայուածքներնուն և առնլութեան ու վրէժխնդրութեան սուրը ձեռքերնուն մէջ, կը նետուին կրակին, պողպատին, ծծումբին դէմ, հեւ ի հեւ ու պաշտելի ոխով սպառազէն. օրօրոցի մը ճօճումը որ օդին մէջ կ՚ուրուագծուի. դպրոցի մը վերաբացումը. տարագրուողներուն կարաւանն, որ մշուշին մէջէն սուլերացող ուրուականներու փախստական չտապ տագնապի հեքումը կ՚երկննայ. մեռելները որ, վայրկեան մը դուրս ելած, իրար կը կանչեն, իրարու բաներ կը հարցնեն, կուլան, կը կոչկոչեն, և հուսկ յետոյ յուսալից՝ կ՚երթան կը պառկին. այս ամէնը, կ՚ըսեմ, կը ներշնչեն հեղինակին սարսուռներ որ կը պատեն նաև զինքը ընթերցողին երիկամունքին մէջ։

Այդ սարսուռները փրկաւէտ են։ Պէտք է չնորհապարտ ըլլալ զանոնք սրսփացողին որ եղբայրական հոգը ունեցաւ զանոնք մեր սրտին մէջ ալ դնելու։

Ամէն բան կ՚անցնի. ամենքը կը լըմնեան. անհաւանական չէ որ երկիրս ոչ միայն Հայերէն, այլ նաև բոլոր մարդիկներէն զատարկանայ օր մը։

Տիեզերական խղճմտանքը կը մնայ, և աղուոր բան է տիեզերական խղճմըտանքին բողոքին խառնած ըլլալ իր աղաղակը։

Ց. ՍԵԹԵԱՆ

ԸՄԴԼԵԱՑ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ
ժամը 9 են վերջ արգիլուած

Զօր. Մաքսուէլի 29 Նոյ. թուակիր մէկ յայտարարագիրը կը հրամայէ Դինտ. 1էն սկսեալ փոխանակ ժամը 10ի՝ ժամը 9ին դադրեցնել ոգելից ըմպելեաց վաճառումը և փակել պառերը։

ՓՐՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏԱՐՏԱՆՔԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԺԳ.

Ապրիլ 25 ին մեր վաշտը կը գտնուէր Գապա Թէփէ լերան կողին վրայ, որուն հանդիպակաց լերան՝ Սարը Պայըրի ստորոտը, Աւստրալիացի քաջարի զինուորներ դիւցազնօրէն կը կռուէին Թուրքերուն դէմ ճակատ ճակատի։ Երկու օր վերջ մեր վաշտն ալ իր դիրքը հաստատած էր անոնց մօտ. Հրձիգ գծին ճիշդ մօտը կը գտնուէինք։ Թշնամի գնդակները և ռումբերու անագին տեղատարափ մը կուգար մեր վրայ։ Ոմանք թըշնամի գնդակէն անշունչ գետին կ՚իյնային, և ուրիշներ կրկին, հերոսաբար, կըրակի գիծը կ՚շտապէին։ Հուսա, մօտիկս, խրամատի մը մէջ Աւստրալիացի զինուոր մը անհոգ ու անտարբեր նստեր է ծալլապատիկ և հրացանը ծունկին վրայ դրած, կ՚ածխլուէր։ Դեռ երեսին մէկ կողմը ածիլած, խրամատէն դուրս կը ցցուի անգամ մը, քանի մը գնդակ կ՚արձակէ ու կրկին կ՚սկսի ածիլուելու։

— Հէլլօ՛, ճէք, ի՞նչ կ՚ընես այդտեղ, կը գոչեմ իրեն. չէ՞ս տեսներ որ վտանգ կայ. թշնամին մօտ է. զգուշացի՛ր. խըրամատդ մէջ մտի՛ր ու լաւ մը պաշտպանէ՛ ինքզինքդ. հիմա ածիլուելու ժամանա՞կն է։

— Այո՛, կ՚ըսէ ան, կատարեալ պաղարիւնութեամբ. մահուան ձորին մէջէն կ՚ուզեմ մաքրութեամբ անցնիլ...։

Հոն, ուրիշ խրամատի մը առջև, Անգլիացի ազնուական դասուն պատկանող երիտասարդ մը ոտքի կանգնած, իր աղաւաղեալ թուրքերէնովը բարձրագոչ կը պոռայ Թուրքերուն.

—«Թուրքե՛ր, Թուրքե՛ր, յանձնուեցէ՛ք մեզի, մենք ձեզի լաւ կերակուրներ ու դրամ պիտի տանք։»

— Խրամատդ մէջ մտի՛ր, խրամատդ մէջ մտի՛ր, չո՛ւա...կը գոչէ իր սպան. Թուրքերը քեզ իսկոյն կը զարնեն հիմա.. ու ազնուական երիտասարդին թեւէն բռնած կը քաշէ դէպ ի խրամատը։

***

Թուրք կասակախօս ու խեղկատակ մօլլա մը գերի բռնուած ու յանձնուած էր մեզի։ Մեր գնդապետը կարգ մը հարցումներ կ՚ուղղէ իրեն որոնց ճարպիկօրէն կը պատասխանէ մօլլան։

— Խօճա՛, կ՚ըսէ գնդապետը, դուն քու կրօնականի հանգամանքովդ ինչպէ՞ս եղաւ որ ելար այս պատերազմին եկար, փոխանակ աստուածային սուրբ պատուէրները ու եղբայրութիւնը քարոզելու ձերիններուն։

— Ձեռ գիտեր, պարոն գնդապետ, կ՚ըսէ խօճան միմոսային դէմքի ծամածռութիւնով մը. ինծի ըսին որ երթա՛նք. վերջապէս եկանք. եկանք մացառներուն մէջ մտանք. ու տեսայ որ մեր Անգլիացի եղբայրները մեզի մօտեցած էին, մեզ չորս կողմէն պաշարած էին. մերիններուն ըսի որ, տղա՛ք, մեր Անգլիացի եղբայրները մեզի այնքան մօտեցեր են, եկէ՛ք միանանք անոնց. Տեսայ որ մերինները մտիկ ըրին խօսքիս ու ամենքս ալ միանալով ուղղակի հոս եկանք մեր Անգլիացի ազնիւ եղբայրներուն հետ...։

Հեգնական ժպիտ մը կ՚ուղղէ սպան խեղկատակ խօճային ու կը ղրկենք զայն իսկոյն գերիներու խրամատը։

***

— Ուրիշ օր մը, Գերմանացի երկայն ու պարթեւ հասակով սպայ մը գերի բռնած էինք։

— Ի՞նչ ազգ էք, կը հարցնէր մեր գնդապետը:

— Ես Թուրք եմ, կ՚ըսէ Գերման սպան։

— Դուն Թուրք չես.

— Այո՛, Թուրք եմ.

— Ո՛չ, դուն Թուրք չես, կը ստեն.

— Այո՛, ես Գերմանացի եմ, Գերմանացի... կը պոռթկար անզուսպ կատաղութեամբ մը լեցուած տեստոնը իր վագրի աչքերը դուրս ցցելով ու սեւեռելով մեր վրայ. Ես Գերմանացի եմ, որ երկու օր առաջ ձեր սպաներէն ու յիսնապետներէն մէկ մէկ գերի բռնած և աչքերը փորելով ու մարմինը կարելով զանոնք ծառի մը վրայ կախել տուած եմ...։

Երկու գնդակ բաժինն եղան այդ վայրագ ու չնական բնազդով տոգորուած տեւտոնին, ու ես՝ իբր թարգման՝ ականատես ըլլալով իր բորենիի հոգեվարքին, հոգեւս ամբողջ կրակը թափեցի իր աչքերուն մէջ սեւեռելով վրիժառութ նայուածքս ու մռնչելով ականջներուս մէջէն.

— Ա՛խ, սուրին մըն ալ ինծի տայիր և Թոյլատրէիր որ մխէի այդ բորենիի ձագին սրտին խորը, անոր՝ որուն ցեղը զինեց մեր դահիճներուն ձեռքը...։

Ց. Հ. ԹԸԳԸՐԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ ՊՈՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Կիրակի, 28 Նոյ.

Քանի մը տեղեկութիւններ այն արհեստներուն մասին որոնց գործադրութիւնը Քեմբին մէջ կարելի է։

Ստնեադործութիւն. — Ըսած էի թէ Արհեստից Ցանձնախումբը պէտք եղած գործիքներուն հետ փորձի համար մաս մը փըսակ և փայտ բերած է, և թէ այս ճիւղի արհեստաւորներէն 10 հոգիի չափ երկուշաբթի գործի կ՚սկսին։ Դժբախտաբար, հազիւ 4—5 հոգի միայն ունինք որոնք փըսոկի վրայ կրնան աշխատիլ. միւսները, արբիրէ աւելի, փայտի վրայ կ՚աշխատին։ Փըսակէ սանտրը աւելի յարգի ըլլալուն՝ կը յուսացուի որ քիչ ժամանակէն փըսակի վրայ գործողներուն թիւը աւելնայ։

Ոսկերչութիւն. — Գուցէ ուրիշ առթիւ մտցած ըլլամ յիշելու, որ մեր գաղթականներուն մէջ վարպետ ոսկերիչներ կան որոնք ճարտնական ու զուիցերիական մեքենաներ կը հիւսեն, ժամացոյց թեւկապներ ալ կը հիւսեն, իրենք իսկ պատրաստելով իրենց մետաքսն ու թելը զոր յետոյ ամենագեղեցիկ գոյներով կը ներկեն ալ։ Իրաւ է որ այս գործին համար կարեւոր դրամագլուխի մը պէտք կայ, բայց եթէ առիկայ հայթայթուի, մետաքսեղէնի տեղ բամպակէ ալանա (մանուսա) զօտի, ընջակ են. բռնելով կարեւոր շահ մը կարելի է արտադրել, է՛ն մեծ շահը այս ճիւղը գործել գիտցող 200 է աւելի աշխատաւորներու զբաղումն ըլլալով։

Ձեռագործ. — Այս ճիւղը ծախքերու չի կարօտող, պատրաստ գործ մըն է։ Ասիկա երեքի կը բաժնուի. տանթէլ (քըռօշէ), թաշկինակի օյա, լաչակի օյա։ Մեր կիներն ու աղջիկները յոյժ ճարտար են այս երեքին մէջն ալ, ու եթէ կարելի ըլլայ իրենց թուոյն համեմատութեամբ նախնական նիւթեր հայթայթել (թել, դերձան են.) ու իրենց շինած ձեռագործները տեղաւորել՝ արդիւնքը հիանալի կ՚ըլլայ։

Այս թուումը ընելէ ետք. աւելցընենք թէ արհեստներու հաստատման և առաջացման մասին Առաջնորդարանի առած գործնական առաջին քայլը մեծ յոյսերով կը քաջալերուի, որով պատճառ մը չունինք կասկածելու որ աւելի որոշ ու հաստատուն ձեւ մը պիտի տրուի արհեստներու կազմակերպութեան կենսական հարցին։ Մեր գաղթականներուն մէջ ստուար թուով զանազան արհեստաւորներու գոյութիւնը, ու կիներու և աղջիկներու ընդհանուր կերպով ձեռագործի մէջ ցոյց տուած հմտութիւնը՝ բաղդաւորութիւններու է՛ն մեծը պէտք է նկատել, ըստ որում այնքան կը դիւրացնէ գործ հայթայթելու բարդ ու դըժուարին հարցը։

Գալով կարի Արհեստանոցին, իբրև անջատապէս արդէն կազմակերպուած գործ, լաւ կը շարունակէ իր ընթացքը։ Քիչ մը աւելի մղում տալով ա՛նոր և մեքենաներու թիւը աւելցնելով՝ կարելի պիտի ըլլայ շատով հագուեցնել Քեմբի ժողովուրդը, սկսելու համար ճօճրաքով յանձնարարութիւններու՝ որմէ յետոյ այսօրուան ձրի աշխատաւորները, վարպետ կամ աշկերտ, պիտի ստանան օրական կամ շաբաթական գոհացուցիչ վարձատրութիւն մը։

Գ. Թ.

Ս. ՊԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԹՈՒՐՔ. ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ

Հռոմ, 12 Հոկտ. — Ցուլիս ամիսէն ի վեր Պապը Հայերուն օգնելու համար պաշտօն տուաւ Կ. Պոլսոյ իր Առաքելական Նուիրակին բարեխօսել Սուլթանին մօտ ի ... հայ ժողովուրդին. իսկ Սեպտ. ամսուան մէջ՝ Բենետիկտոս ԺԵ. շարունակուող վայրագութիւններուն առթիւ Սուլթանին ղրկեց ինքնագիր նամակ մը որուն պատասխանը տակաւին հասած չէ Վատիկան։

Հռոմ, 19 հոկտ. — Վատիկանեան օրկանը՝ Օսեռվաթօրէ Ռօմանօ՝ կը հրատարակէ Կ. Պոլսէն թղթակցութիւն մը որ հաւանօրէն հասած է Առաքելական Նուիրակ Մօնս Տօլչիի միջոցաւ և որուն մէջ պապական դիմումներուն ու անոնց արդիւնքներուն մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը տրուին.

«Թէ՛ Հայերու և թէ Հայ-Կաթոլիկներու Պատրիարքարաններուն տեղեկութիւնները անհելի մանրամասնութիւններ կը բերեն այս տարաբախտ ազգին մարտիրոսութեանը վրայ։ Պապական Նուիրակը բազմիցս աղդուապէս չահագրգռուեցաւ ինպաստ այս հալածուածներուն՝ ըլլա՛յ անոնց դրամական նպաստներ հասցնելով, ըլլա՛յ մանաւանդ իր ստիպողական թախանձանքներով Բ. Դըրան մօտ՝ դադրեցնելու համար այս աքսորի և անարիւն կրկնակի կոտորածը, այսինքն նախճիրները և տարագրումները։

Այս կրկնակի դիմումները արդէն ունեցան քիչ շատ բարեբար արդիւնք մը։ Արդարև, ներքին գործոց նախարարութիւնը հեռագրական շրջաբերական մը ուղղեց ամէն կողմ, որուն մէջ կը յայտարարուի թէ, կառավարութեան միակ նպատակն ըլլալով միջոց չտալ այս ազգին հակակառավարական ․․․ ընթացք բռնելու և զայն անկարողութեան մատնել իր ազգայնական ձգտումները հետապնդելու՝ Հայկական Պետութեան մը ստեղծումով, և ո՛չ բնաւ զայն բնաջինջ ընել, որոշած է ամէն պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել տարագրեալներու ճամբորդութեան միջոցին անոնց պաշտպանութեանը և սնունդի մատակարարութեանը համար, ինչպէս, նաև այլևս չի տարագրել անոնք որոնք տակաւին իրենց բնակարաններէն դուրս հանուած չեն։ Շրջաբերականը կը յաւելու նաև թէ՝ ամէն անոնք որ տարագրեալներու կարաւաններուն վրայ կը յարձակին և անոնց դէմ աւազակութեան և վայրագ բռնութեան արարքներ կը գործեն, ինչպէս նաև բոլոր յանցապարտ պաշտօնատարները և ոստիկանները՝ անմիջական կերպով պատժական հետապնդումներու պիտի ենթարկուին։

«Այսպէս ահա Ս. Աթոռին միջամտութիւնը մեծապէս նպաստեց այս տարաբաղդ հալածուածներուն վիճակն ամոքելու։»

Հոս կը վերջանայ Կ. Պոլսոյ թղթակցութիւնը. կը մնայ տեսնել թէ Թուրք կառավարութիւնը իրապէս պիտի գործադրէ՞ իր այս խոստումները։

(Armenia) Քօրրիէրէ տէլլա Սէրա

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Պոր-Սայիտի «Սիսուան» Վարժարանի Տիկնանց Մասնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նոր նուիրատուութիւնները.

Վսեմ. Նպարուպ Արթին փաշա (Բ. անգամ) 120 մեթր խաքի, Ն. Ի. Կրին և ընկ. 2 թր. դամթօր, Նէսիմ Պինթօ 10 մ. դամթօր, Վատիդ Ռապպաթ և ընկ. 2 թր. դալիքօ, Հ. Շալհուպ և ընկ. 6 տզ. կօշիկ, Սէլիմ Պինթօ և ընկ. (Բ. անգամ) 1 թր. դալիքօ, Ս. Շուա և ընկ. 1 թր. դամթօր, Սաքքալ եղբ. 20 մ. դամթօր, Իսաակ Մարաչի և ընկ. 1 թր. դամթօր, Ն. Ասէս և որդիք 20 մ. դամթօր, Նէկկեպ Ժէհա 1 տզ. կօշիկ, Ժօզէֆ Փասրանի 1 ու կէս տզ. կօշիկ, Բթեչ եղբ. և ընկ. 1 թր. դամթօր, Մանասէ Իպրահիմ Սիթթօն որդիք և ընկ. 2 թր. դամթօր, Իպրահիմ Պինթօ 1 թր. դալիքօ, Ալթունեան եղբ. 1 տզ. չուան-լաթէ կօշիկ, Տ. Մ. Տումմար և որդի 2 տզ. գուլպայ, Գեղամ Տէր Միքայէլեան 50 խաքիէ գլխարկ, Ռաֆայէլ Վիթերպօ և ընկ. 30 մ. դամթօր, Լէօն Մուսթաքի 20 երտ. Վիշիի կտաւ, Զ. Ջաթէեան 32 մ. խաքի, Ռ. Հ. Շապէթայի 1 թր. դալիքօ, Սէզար Սիթթօն և ընկ. 1 թր. դամթօր, Էլի Հապէթ 3 թր. դալիքօ, Գ. Նաթան և ընկ. 4 թր. դալիքօ, Ասիմ Մէչաքա 1 թր. խաքի, Ժ. Լեւիման և ընկ. 2 թր. դալիքօ, Ա. Սէյխման և ընկ. 13 մ. խաքի, Իլիաս Ակուրի և որդի 1 թր. դամթօր, Սապաս Ժ. Մօհպաթ 10 տզ. կօշիկ, 5 տզ. թաշկինակ։

Կրթական Ցանձնախումբը, իր կարգին, «Սիսուան» վարժարանի նախնական կահաւորման ծախքերուն համար խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Վսեմ. Պօղոս Նուպար փաշայէ (Բարիզ) 1250 ֆր.։

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՂ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Նոյ. 14 կիրակի օր, Համագործակցող Կուսակցութեանց (Ս. Դ. Հ. և Հ. Ս. Ռ.) կողմէ ի նպաստ «Հայ կամաւորական գործին» Թատրոն Վէբրոնի մէջ սարքուած ցերեկոյթը Նոյ. 28 կիրակի տեղի ունեցաւ աւելի մեծ Թատրոնի մը՝ Բրէնթանիայի մէջ, որուն օթեակները և ընդարձակ սրահը լեցուած էին ժողովրդային երկսեռ ստուար բազմութեամբ։

Ժամը 4ին վարագոյրը բացուելով բեմին վրայ երեւցան նախագահ՝ Տ. Սապահ-Գիւլեան, Բրօկրէի հայասէր տնօրէն Կոմս Մաքս տը Թօլլալթօև Տ. Տ. Սպահ Պետրոսեան, Տէր Մարգարեան և Մովսէս Գբրզեան։ Երգեցիկ խումբի կողմէ երգուած «Մեր Հայրենիք» երգէն վերջ՝ նախագահը բացաւ հանդէսը ըսելով. «Քաղաքական և պատերազմական արդի գրութեան պատճառաւ՝ ճառախօսութիւնները և բանախօսութիւնները արգիլուած են. մեր սոյն հանդէսը պիտի անցնի երգերով, դաշնակով և արտասանութիւններով» և հրաւիրեց փոքրիկն Մասիս Պետրոսեանը արտասանելու «Ես Կիլիկիայից եմ գալիս»ը, որու միջոցին Զէյթունցիի տարազով բեմին վրայ կը գտնուէր Տ. Մկրտիչ Միսրովպեան։ Որոտընդոստ ծափահարութիւններ ու «պիս»եր պատասխանեցին թէ՛ այս արտասանութեան և թէ յաջորդաբար երգուած երգերուն ու Տեարք Վ. Կիւրճեանի և Կ. Կարապետեանի արտասանութիւններուն։

Նորավարժ երիտասարդներու կողմէ ներկայացուեցաւ նախ զաւեշտ մը՝ «Գանատացի յաճախորդը», որ պահ մը փաւատեց ներկաներու վշտոտ տրամադրութիւնը, յետոյ «Գացէք տեսէք» հայկական պարն ու «Կամաւորին մեկնումը» կենդանի պատկերը, որուն դերակատարներէն մասնաւորապէս արժանի են Պ.Պ. Աւագեան, Թէրզիպաշեան և փոքրիկն Օր. Էօժէնի։ Աւելցնենք որ իրեն եղած հրաւէրն ազնուօրէն ընդունելով յատկապէս Աղեքսանդրիայէն եկած տաղանդաւոր արուեստագէտը Տ. Էօժէն Բարագեան, զոր Գահիրեցիք քիչ անգամ լսելու առիթն ունին, իր դաշնակով հմայեց և յուզեց ներկաները։

Իր փակման խօսքով նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Կարգ. Մասնախմբին, ներկաներուն և Մաքս տը Թօլլալթօյի՝ որ ծափահարուեցաւ ջերմօրէն, ժողովրդին ներկայացուց Սուէզիոյ հերոսներէն Տ. Մովսէս Գբրզեանը, որ յանձն առած էր Կիպրոս երթալ լողալով՝ հրաւիրելու համար Դաշնակից Նաւատորմիղին ուշադրութիւնը իրենց վրայ։ Իբր վերջին բառ՝ Տ. Սապահ Գիւլեան յիշեց 30 տարի առաջ ճաշի մը միջոցին Գամպա-Թաթթապայի մէկ խօսքը. «Երբ նայիս Հայու մը երեսը, կարծես բան մը կը փնտռէ»․ և աւելցուց «Ահա այսօր Հայը գտած է այդ փնտռածը՝ ի գին անհուն զոհողութեանց, և մօտ է օրը ուր վերջապէս ձեռք պիտի անցընէ զայն...»։ Ներկաները բաժնուեցան Թատրոնէն խոր տըպաւորութեան տակ, միաբերան օգտակար գործի մը սատարած ըլլալու գոհունակութիւնով։

ԽՈՐԷՆ ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ

«ԱՐԵՒ» ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Կը ծախուի նաեւ Տ. Աւետիսի Գրախանութը՝ Շարա Նուպար, և Տ. Մ. Ս. Թէվֆիքեանի Ծխախոտատունը՝ Շարա Մուսքի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՑՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՀ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ Կ'ՕՐՀՆԷ
ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Էջմիածին, 20 Հոկտ. 1915

Սըվապը—Ազգ. Պաշտ. Միութիւն
P. O. Box 2917

Կ'օրհնենք Ազգ. Պաշտ. Միութիւնը, կը մաղթենք կատարեալ յաջողութիւն Ձեր ձեռնարկելիք հանգանակութեան համար ի նպաստ Հայաստանի զոհերուն, և կը վստահինք Ամերիկայի Հայութեան մարդասիրական զգացումներուն վրայ։

ԳԷՈՐԳ ԿԱԹ. ԱՄԵՆ. ՀԱՅՈՑ

Տրապիզոնի աղէտի մասին կարգ մը մանրամասնութիւններ հաղորդած է Հայ մը, որ հրաշիւք իմն կոտորածէն ազատուելով Կովկաս ապաստանած է։ Անիկա պատմեր է, թէ նախ կառավարութիւնը հրաման արձակեր է Հայ տղամարդոց, որ ութ օրուան մէջ պատրաստ ըլլան Սեբաստիա ճամբորդելու համար։ Կանայք ու երեխայք պիտի մնային քաղաքին մէջ։ Ժողովուրդը կը դիմէ կառավարութեան, որ խնայէ իրեն։ Մարդիկ, կանայք և երեխաներ առանձին առանձին և խումբ խումբ կ'երթան կուսակալին ամէն օր, և կ'աղաչեն կը պաղատին, մինչեւ անգամ արտասուօք անոր ոտքը կը համբուրեն։ Կիներն իրենց զարդերն ու զարդարանքները, և մարդիկ ունեցած կարողութիւննին կ'առաջարկեն։ Հարուստ մը, կայծակ Արապեան, իր ամբողջ հարստութիւնը կը տրամադրէ կուսակալին, որպէսզի խնայուի տեղւոյն Հայութեան։ Նոյն իսկ Հայ ժողովուրդը այլեւս յուսահատ, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ իր կրօնքը փոխելու։ Սակայն, եօթն օր ու գիշեր տեւող այս բոլոր դիմումներուն ի պատասխան, կուսակալն ըսած է միշտ, թէ ինքը բան մը չի կրնար ընել։ Իսկ հիւպատոսներուն և օտարազգի այլ մեծամեծներուն, որոնք այդ մասին յատուկ դիմումներ ըրած են, յայտարարած է որ չի խառնուիր իր գործին։

Ութերորդ օրը փողոցը տեսնուած Հայերը մի առ մի ձերբակալելով կը տանին կառավարութեան դուռը։ Տուները մնացողներն ալ թաղապետներու ունեցած ցուցակներուն համաձայն կը հաւաքեն։ Նախ բոլոր ուսանպատակները և աչքի ինկող Թրքահպատակ երիտասարդները, նաւակներու մէջ լեցնելով կը տանին, այն պատրուակաւ թէ Սամսոն և անկէ ալ Սեբաստիա պիտի փոխադրեն։ Բայց փոխանակ Սամսոն առաջնորդելու, քաղաքէն երկու ժամուան հեռաւորութիւն ունեցող Եօռոզ հրուանդանին առջեւ անոնց գլուխները կը ջախջախեն, և ապա զանոնք ծովը ձգելով, կը խեղդեն։ Մընացեալ Հայ տղամարդերը խումբ խումբ ցամաքով ճամբու կը դնեն՝ իբր թէ Սեբաստիա փոխադրելու համար, սակայն քաղաքէն երկու ժամ անդին, բոլորն ալ կը կոտորեն, և անոնց դիակներն անթաղ կը թողուն ճամբուն վրայ։ Ցետոյ Գերմանացիներու խորհուրդով փոսեր փորելով, դիակները անոնց մէջ կը լեցնեն։

Այսպէս, բոլոր տղամարդերը բնաջինջ ընելէ ետք, կը դառնան կանանց։ Դարձեալ կը ջանան միջամտել հիւպատոսները, Ցոյն Մետրապոլիտը և Լատին եկեղեցականները, որ գոնէ աղջիկներն ու երեխաները խնայուին և իրենց խնամակալութեանը յանձնուին։ Կուսակալը կը զիջանի, պայմանաւ որ իւրաքանչիւր պաշտպան իր պահած աղջիկներու ու երեխայոց ցուցակը հաղորդէ իրեն։ Այդպէս ալ կ'ընեն այդ պաշտպանները։ Իսկ կիները, կառավարութիւնը հաւաքելով, երեք մասի կը բաժնէ, և խումբ խումբ ճամբայ կը հանէ, Սեբաստիա ղրկելու խոստումով։ Բայց հեգ Հայուհիներն ալ, քաղաքէն քիչ անդին կը կոտորուին ամբողջովին։

Կառավարութիւ... ապա կը հետամտի խնդրել աղջիկներն ... երեխաները ձեռք անցընելու։ [illegible] ... [illegible] ... քըն ու երեխաները կը հաւաքուին իրենց պաշտպաններու քովէն, ըսելով թէ կառավարութիւնն ալ ունի դպրոցներ ու որբանոցներ զանոնք պահելու համար։ Ու բոլորը շէնքի մը մէջ լեցնելով, դուռը բաց կը թողուն։ Թուրքերը, այդ տունը մտնելով, ընտրութեան կ'սկսին։ Ու իւրաքանչիւրը իր հաւնած օրիորդն ու երեխան առնելով, կը տանի։ Այս ամենէն ետք, կ'սկսին կարգաւ մտնել Հայերու տուները։ Անոնց մէջ երբեմն պահուըտած Հայերը կ'սպաննեն, և գտնուած կահ կարասիներն ու ամէն բան կը կողոպտեն։

Տրապիզոնի առաջնորդն ամենէն առաջ աքսորած են Կարին, բայց դեռ տեղ չի հասած, ճամբուն մէջ սպաններ են։ Քաղաքին մէջ անձնասպանութեան և խելագարման դէպքեր շատ պատահած են։ Քաղաքէն դուրս հանուածներէ շատերն ալ իրենց հետ թոյն առած էին, որպէսզի նեղ պարագային թունաւորեն ինքզինքնին։ Սակայն, թունաւորուելու միջոց չեն կրցած գտնել անոնք, վասն զի քանի մը վայրկեանի մէջ կոտորուեր են։

Աղէտի սկզբի օրերուն լուր տարածուած էր քաղաքին մէջ, թէ Հռոմէական և Բողոքական Հայերը ազատ պիտի թողուին։ Բայց երկու օր ետք այն տեսակ հրաման մը եկած է, որ բոլոր Հայ անուն կրողները, առանց բացառութեան, պէտք է նոյն վիճակին մատնուէին։ Ու այդպէս ալ եղած է։

Տրապիզոնի աղէտէն ազատուելով Կովկաս ապաստանող Հայերուն հետ գըտնուած են նաև երեք Յոյներ։ Այս Յոյներէ մէկը, ամենէն զգայունը, չէ կրցած իր արցունքը զսպել, երբ պատմեր է Թուրքերու գործած խժդժութիւնները նաև Հայ կանանց, աղջկանց ու տղայոց վրայ։

Բարիզէն 24 Հոկտեմբերին հեռագրած են Իտալ. «Սէքօլօ» թերթին.— «Խալիլ պէյ, Օսմ. Երեսփ. Ժողովին նախագահը, «Պէրլինէր Թակէպլաթ»ի թղթակցին խօսելով հայկական խնդրոյ մասին, ըսաւ որ բոլոր խնդիրը չարագործներու և մատնիչներու մասին է զորոնք պէտք է չուտով մէջտեղէն վերցնել։ Կառավարութիւնը կը ցաւի որ մէկ քանի ծայրայեղութիւններ գործուած են, բայց պատասխանատու չէ։ Երկրին ներսերը ոստիկանութիւն չունինք, բոլոր ոստիկանները զէնքի տակ կանչուած ըլլալով, ինչ որ տեղի կուտայ որ մահմետականներու զայրոյթը ազատօրէն պոռթկայ երկրին դաւաճաններուն դէմ։

Իտալերէն «Արմենիա».— Կ'ողջունենք երեւումը իտալերէն Armenia ամսաթերթին, որուն երկրորդ թիւը միայն ստացանք, և որ սկսած է հրատարակուիլ Հոկտ. 15էն սկսեալ, Թօրինոյի մէջ, պատուակալ տնօրէնութեամբ Բրօֆ. Բօրրաւօ Քօրրատինոյի։

Սոյն թերթը, բացի հայկական խընդրոյ վերաբերեալ յօդուածներէ՝ ստորագրուած Իտալացի հայասէրներու կողմէ, կ'ամփոփէ մէկ կողմէ հայկական աղբիւրէ ստացուած տեղեկութիւնները՝ ի պէտս հայկական դատով զբաղող եւրոպացիներու, և միւս կողմէ՝ օտար մամուլին մէջ Հայոց մասին երեւցած տեղեկութիւնները և կարեւոր յօդուածները։ Անիկա այս կերպով կրկնակ շահեկանութիւն մը ունի թէ՛ Հայերու և թէ մեր խնդրով զբաղող օտարազգիներու համար։ Ունի նաև պատկերազարդ ըլլալու առաւելութիւնը։

Ամսաթերթին Բ. համարին մէջ տըրուած Ա. համարի բովանդակութենէն հաճոյքով կ'իմանանք՝ որ անոր մէջ թարգմանաբար արտատպուած են «Արեւ»ի մէջ երեւցած հետեւեալ յօդուածները. «Բրուսիական թթուն»՝ Միքայէլ Կիւրճեանի, «Բաանը»՝ Անցորդի։

Ամէն քաջալերութեան արժանի այս ամսաթերթին տարեկան բաժանորդագրութիւնն է Ֆր. 3.50։ Հասցէն՝

Direzione di "Armenia,,
Corso Regina Margherita, No. 73
Torino

Գահիրէէն Տ. Օ. Գառնակերեան, մեր բարեկամը, կը գրէ մեզ՝ նախ ընդհանուր գիտողութիւն մը ընելով Բոր-Սայիտի Քէմբին եղած նուիրատուութեանց հրատարակութեան մասին՝ ըսելով թէ ոչ ոք կոչուած է ատոր համար շնորհակալութիւն յայտնելու ուրիշին և թէ նուիրատուին համար միակ կարեւոր բանը իր նուէրին տեղը հասած ըլլալը գիտնալն ըլլալով՝ պատկանեալ մարմինները կրնան ատիկա յայտնել նուիրատուին՝ տպուած քարթ-բօսթալներով, որուն վրայ նուէրին նիւթը միայն կ'աւելցուի. երկրորդ՝ մեր բարեկամը, արդէն գիտցող որ պզտիկներուն համար իր ընծայած 2 կողով (և ոչ 4) արմաւին լուրը «Արեւ»ի միջոցաւ հաղորդուած է արար-աշխարհի, կը խնդրէ մեզմէ ճշդել և ըսել թէ ինք երկու կողով միայն նուիրած է, միւս երկուքը նոյն օրն իրեն հետ միաժամանակ Քէմբը այցելող Տ. Պ. Քիւրքճիխանլեանի նուէրն ըլլալով...։ Հրատարակելով այս ճշդումը՝ մենք մեր կատարեալ համամտութիւնը կը յայտնենք Տ. Գառնակերեանի վերի դիտողութեան՝ ինչպէս նաև իր առաջարկած միջոցին համար, որ սակայն վստահ ենք թէ պիտի չգործադրուի, հա՞րկ է ըսել ի՛նչ «էական» պատճառներով...։

Ի գիտութիւն կը ծանուցուի թէ մեծական շաբաթ օր, 4 դեկտեմբեր, յաւուրս Ս. Պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Եռրող հանգուցեալ Տիկ. ՄԱՌԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի (կողակից Տ. Միհրան Կարապետեանի) հոգւոյն։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԼՈՐՏ ՔԻՉՆԷՐ

Ըստ յունական մամուլին Լօրտ Քիչնէր հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնները ըրած է։ Երբոր պատերազմը ծագեցաւ Դաշնակիցները պատրաստ չէին, բայց անկէ ի վեր անոնք ոչ մէկ բան խնայեցին իրենց կացութիւնը բարուոքելու համար։ Լորտ Քիչնէր ըսաւ թէ պատերազմը Անգլիոյ համար իրապէս յառաջիկայ մարտին է որ պիտի սկսի և պիտի տեւէ տակաւին երկու տարի։ Մարաջախտը աւելցուց թէ այդ թուականին Անգլիա 4 միլիոն կռուող պիտի ունենայ և թէ իր գործարանները պիտի կարողանան զինել զանոնք՝ ինչպէս նաև Ռուսիոյ պատրաստած 6 միլիոն զինուորները։ Անիկա ծիծաղեցաւ ամէն անոնց վրայ որոնք կը կարծեն թէ պատերազմը իսկոյն պիտի վերջանայ կամ թէ կրնայ վերջանալ առանց Գերմանիոյ կատարեալ ջախջախումին։ Ըսաւ թէ քանի որ Գերմանիա՝ հակառակ իր պատրաստութեան չի յաջողեցաւ արագօրէն և յանկարծակի յաղթել, բնական է որ պարտուի՝ հիմա որ Դաշնակիցները ժամանակը ունեցան յաղթանակի բոլոր միջոցները ձեռք առնելու։ Ֆրանս. գործարանները մինակնին օրական 400,000 ռումբ, իսկ Անգլիա 250,000 կ'արտադրէ։ Այս քանակութիւնները կը բաւեն բոլոր Դաշնակից զինուորներուն։ Գալով Ռուսիոյ՝ Անգլ. աջակցութեան շնորհիւ Արխանկէլի հիւսիսակողմը նաւահանգիստ մը շինութիւնը աւարտեց որ միշտ պիտի թոյլատրէ պէտք եղած զէնքերու և ռազմամթերքներու մուտքը։

Յունաստան

Աթէնք, 29.— Դաշնակիցներու վերջին զեկոյցին Յունական կառավարութեան պատասխանը, երէկ Քառեակ պետութեանց դեսպաններուն տրուեցաւ։

Աթէնք, 30. — Յունական զեկոյցը բարեկամական ոճով մը խմբագրուած է։ Պաշտօնական շրջանակները այնպէս կը նկատեն թէ խնդիրը լուծման ճամբուն մէջն է և կ'աւելցնեն թէ անիկա ամէն կէտի մէջ համաձայն է Յոյն ազգին փափաքին, որ է չէզոքութիւն պահել առանց Դաշնակից պետութեանց ընդդիմանալու։ Հ.

Լոնտոն, 28.— Կառավարական յոյն լրագիրները կ'ըսեն թէ Դաշնակիցներու պահանջումներէն մէկ քանին ընդունելու համար դժուարութիւններ կը կրէ Յունաստան։ Մօք.

Լոնտոն, 28. — Ահաւասիկ Դաշնակիցներուն վերջին անգամ Յունաստանի ներկայացուցած զեկոյցին պահանջումները.

1. Դաշնակիցներուն արտօնել յունական Մակեդոնիոյ երկաթուղիներուն և բոլոր փոխադրութեան միջոցներուն գործածութիւնը։

2. Յունաստան իր զինուորները Սելանիկէն դուրս հանէ որպէսզի անոնց ներկայութիւնը Դաշնակից զինուորներու գործողութեանց արգելք չհանդիսանայ։

3. — Յունական կառավարութիւնը իր վրայ առնէ բոլոր միջոցները, արգիլելու համար թշնամի ընդծովեաներուն մինչեւ յունական ցամաքին ջուրերը հասնիլը։

Յունաստանի պատասխանին թուականը Նոյ. 29 բշ. օրը որոշուած է։

Սերպիական ճակատին

Լոնտոն, 27. — Պուլկարները իրենց դէպի արեւմուտք յառաջխաղացման մէջ Տէրնիձայի հարաւակողմը հասած են։

Լոնտոն, 27.— Հարաւակողմի Սերպ բանակը Տիպրա-Մանաստըրէն Բրիլէբ-Սէրնա երկարող գծի մը կը տիրէ։

Լոնտոն, 27. — Պէրլինի Գերման շրջանակները կը կարծեն թէ Սերպիոյ հարաւակողմին մէջ կռուող Սերպ ուժերը Յունաստանի ճամբով Դաշնակից զինուորներուն պիտի միանան, իսկ հիւսիսակողմի կռուողները Ալպանիոյ իտալական զինուորներուն։ Միեւնոյն շրջանակները կ'աւելցնեն թէ մնացումը կատարուելուն պէս, այս զինուորները ընդհ. յարձակողականի մը պիտի վերսկսին։

Լոնտոն, 27. — Ալպանացիք Սերպերուն հանդէպ բարեկամական ընթացք մը ցոյց կուտան։ Ռ.

Հռոմ, 27.—Սերպիոյ մէջ Դաշնակից դեսպանները Պարաշտի մէջ Անտրիէվիցա հասած են։ Ռ.

Աթէնք, 26. — Սերպ կառավարութիւնը մեկնեցաւ իր նոր կեդրոնը՝ Շքոտրա։

Լոնտոն, 26. — Կը յիշատակուի թէ Մանաստըրի գործողութեանց մասին Գերմաններու և Պուլկարներու միջեւ անհամաձայնութիւններ ծագած են։ Ռ.

Լոնտոն, 28.— Սերպիոյ մէջ կռուող Աւստրօ-գերման զինուորներէն մաս մը Ռուսճուգ փոխադրուած է։ Մօք.

Սէքոլօ Սոֆիայէն կ'իմանայ թէ պատերազմական Նախարարը բոլոր պուլկարահպատակներուն ընդհ. զինուորագրութիւնը հրամայած է։ Այս նորագիրները որոնք ոչ մէկ զինուորական կրթութիւն ստացած են, 500,000 հոգիի կը հասնին։ Պուլկար կորուստները պատերազմին սկիզբէն ի վեր 120,000ի կը հասնին։ Գերման նորաւարտ հազարի չափ սպաներ Պուլկարիա հասան։

Ջիւրիխ, 27. — Գերմանիայէն հասնող տեղեկագիրներ կը յիշատակեն թէ մեծ թիւով զինուորներ արեւմտեան ճակատէն մեկնած են Սերպիա երթալու համար. երկաթուղւոյ գիծերը, որոնց երկայնքը կեդրոնացած են այս զինուորները, վաճառականական փոխադրութեանց առջեւ փակուեցան։ Ռ.

Լոնտոն, 29.— Ռուսական կարեւոր նաւատորմ մը Սեւ ծովու մէջ Պուլկար նաւահանգիստներուն դէմ երեւցած է։ Այս նաւատորմիղը կը բաղկանայ երեք տրէտնօթներէ։ Մօք.

Լոնտոն, 28.— Գերման լրագիրները կ'ըսեն թէ Պուլկարները մտադրութիւն չունին Սերպերը հալածելու Յունական սահմանագլուխէն անդին։

Հայկական ճակատին

Բետրոկրատ, 28.— (Պաշտօն.) Ընդհանուր ճակատին վրայ միմիայն անկարեւոր մանուկաբիւներ մղուեցան։ Կովկասի մէջ յառաջապահներու փոքր ընդհարումներ տեղի ունեցան։ Բուն մասնակցիւներ կը յիշատակուին Թօրթում լըճին հիւսիսակողմը, ուր Ռուսերը պարաններու շնորհիւ անդունդէ մը վար իջնելով Թուրքերը ցրուեցին և թնդանօթ մը գրաւեցին։ Ռ.

Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոն 28.—Օսմ. կառավարութիւնը որոշած է բանակին մէջ առնել 45էն մինչեւ 50 տարեկան եղող բոլոր մարդիկը։

Լոնտոն, 28.— Օսմ. կառավարութիւնը կը շարունակէ Պոլսոյ բնակիչներու տուներուն մէջ խուզարկութիւններ ընել։ Կ'ըսուի թէ մայրաքաղաքին մէջ տիրող անմիաբանութիւնը կ'աւելնայ։

Լոնտոն, 28.— Պուքրէշէն կ'իմացըւնեն թէ Թուրքիոյ պատերազմ. նախարարը Դանուբի ճամբով Օրսովա մեկնած է Աւստրօ-Գերման ուժերու հրամանատարին հետ խորհրդակցելու համար։

Լոնտոն, 27.— Պոլսոյ լրագիրները կ'ըսեն թէ Թրակիոյ հարցը տակաւին լուծման մը չէ յանգած և կը նկատեն թէ Գերմանիա պարտաւոր է Թուրքիոյ օգնելու որպէսզի Պուլկարիոյ հետ նոր սահմանագլուխները ըլլան ինչ որ էին 1911 ին Պալքանեան պատերազմէն առաջ։ Մօք.

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Լոնտոն, 27.— Պաշտ. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Անգլիացիք Էլ-Մատարինի թըրքական խրամները դիակներով ծածկուած գտան։ Թուրքերը սկսած են Տիալիի մէջ խրամներ և ամրութիւններ շինել, առ ի նախատեսութիւն Պաղտատը գրաւելու նպատակաւ անգլ. զինուորներու գործողութեանց շարունակութեանց։ Միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը պաշտ. զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ այս ճակատամարտը Քութ-էլ-Ամարայի արեւմտ. կողմը մղուած է և կ'ընդունի թէ օսմ. զինուորները ստիպուած են նահանջել։

Լոնտոն, 29.—Սթէզիֆոնի ճակատամարտին մասնակցող թշնամի ուժերը չորս զօրաբաժին կը գնահատուին։ Գերիներ կը յայտա... են թէ զօրաբաժին մը գործնականապէս բնաջինջ եղաւ։ Կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն այս յայտարարութիւնը, սակայն Թուրք օգնազօրքերու մօտենալը նշմարուելով Զօր. Թաունզհէնտ վիրաւորեալներուն և գերիներուն փոխադրութիւնը լրացնելէ վերջ գետին վարի կողմը դիրքի մը վրայ քաշուեցաւ։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական ճակատին

Սելանիկ, 30.—Բնակչութիւնը Մանաստըրէն կը հեռանայ։ Ձիւնը կը շարունակէ տեղալ Պալքաններու մէջ։ Ռ.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնք, 1.— Դաշնակից զինուորներու ապահովութեան խնդիրը զինուորական յանձնախումբերու յղուեցաւ։ Ազատական կուսակցութիւնը իր կուսակիցներուն խորհուրդ կուտայ մօտերս կատարուելիք ընտրութեանց չմասնակցիլ։ Աժ. Հել.

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սելանիկ, 30.—Երէկ Կրետացիներ՝ կրետական ծոցի մը մէջ գերման ընդծովեայ մը ուժանակով օդը հանած ըլլալ կը յաւակնին։

Հռոմ, 30.— Սաստարիէն հեռագիր մը «Քօրիէռէ տէլլա Սէռա»ի կ'իմացնէ՝ թէ Ֆրանս. «Ալժէռիէն» շոգենաւը աւստր. դրօշ կրող ընդծովեայի մը կողմէ թորփիլահարուած է։ Հ.

Լոնտոն, 26.— Բեդրոկրատ հրատարակուած կէս-պաշտօնական զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ Դաշնակից ընդծովեայ մը Պալթիկի մէջ Գերման «Ֆրաուէնլօպ» յածանաւը ընկղմած է։ Մօք.

Արեւելեան ճակատին

Բետրոկրատ, 30.— Տվինսքի հիւսիս-արեւմտեան կողմը գերման յարձակողականը ետ մղեցինք եւ յետոյ հակայարձակում գործեցինք։ Գրաւեցինք Քազիմիրիշէքի ագարակը եւ անոր արեւմտ. կողմի պուրակը, ինչպէս նաեւ Իլլիւքսթի արեւել. սողոպան եւ հարաւին արեւմտ. կողմի երկու գերեզմանատուները։ Նմանօրինակ գիշերը Բինսքի հարաւ-արեւմտ. կողմը յանկարծակի գերի բռնեցինք երկու զօրավարներ որոնցմէ մէկը 82րդ զօրաբաժնին ընդհ. հրամանատարն էր։ Ստիրի ձախ եզերքին վրայ Քօլլինքի եւ Ջարթօրիսքի մօտ բեկանեցինք բռնամւոյն նախկասը, որ ստիպուեցաւ նահանջել։ Հ.

Ամստերտամ, 30.— «Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Նոյ. 20ին հազարաւոր կիներ Պերլինի մէջ կայսերական դղեակին առջեւ ցոյց կատարեցին եւ պահանջեցին իրենց ամուսիններուն ռազմաճակատէն վերադարձը, ինչպէս նաեւ ապրուստի հայթայթման մէջ բարւոքում մը։ Ոստիկանութիւնը զանոնք ցրուեց։ Ռ.

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Դեկտեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.		
	Յունվար	18 9]16	18 3]8
	Մարտ	18 7]8	18 11]16
	Նոյ.(1916)	18 1]8	18 1]16
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)		
	(2 ամիս)	109 5]40	109 10]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրէտի Ֆոնսիէ 1886	Ֆր.	289.50
» » 1903	»	234.50
» » 1911	»	243.—
Ռումէլի Երկաթուղի	»	122.—
Բանամա	»	90.—